

Dolinske planine nad Zadnjo Trento

Edo KOZOROG*

Izvleček

Kozorog, E.: Dolinske planine nad Zadnjo Trento. Gozdarski vestnik, št. 1/1991. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 13.

Avtor skuša v prispevku strniti in analizirati ohranjeno gradivo o že propadli planšarski krajini nad Zadnjo Trento. Obravnavane Dolinske planine so bile ena najstarejših sezonskih naselbin v Trenti, zato je njihova zgodovina v marsičem vplivala na celotno trentarsko kulturno krajino. Danes te površine nimajo večjega gospodarskega pomena, prostor pa bo vse bolj obremenjen z drugimi, negospodarskimi funkcijami.

1. UVOD

Trentarske planine so del kulturne krajine, ki je v preteklosti izgubil svojo gospodarsko vrednost, drugih funkcij in vrednot pa mu nismo znali poiskati. Zato preživljajo elementi te kulturne krajine svojih zadnjih pet minut. Vse bolj pa se spreminjajo odnos in zahteve do tega prostora, ki je del Triglavskega narodnega parka.

V preteklosti je bilo opravljenih kar nekaj temeljnih študij o trentarski kulturni krajini. Bibliografija nikakor ne more biti popolna brez priznanih avtorjev, kot so Dvorsky, Tuma, Melik in nazadnje Križner, ki je v nekaterih pogledih najtemeljitejši. Vsi avtorji pa so bolj ali manj zaobšli tiste površine, ki so jih imeli na trentarski strani planšarji iz Zgornjesavske doline, to so planine Trenta, Prisojnik in Velika planina. Te spadajo med najstarejše planine v dolini Trente, gospodarsko pa v skupino Dolinskih planin, tj. med Zgornjesavske planine (Melik 1950).

Namen pričujočega članka je strniti zbrano gradivo v čim bolj celotno podobo

Synopsis

Kozorog, E.: Lowland Pastures above Zadnja Trenta (the Rear Trenta Valley). Gozdarski vestnik, No. 1/1991. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 13.

The article tries to sum up and analyze the preserved material on the already declined Alpine dairyman landscape above the Rear Trenta Valley. The discussed lowland pastures were among the oldest seasonal settlements in the Trenta Valley, so their history had influence on the entire Trenta cultural landscape in many a way. Nowadays these areas are of no economic significance yet they will be more and more exposed to the influence of other noneconomic functions.

o tem prostoru, ki je bil nekoč gospodarsko dokaj pomemben, danes pa se zarašča in zato vedno bolj prehaja v domeno gozdarske stroke.

Omenjene planine spadajo med tista sporna zemljišča, ki so segala preko geografskih meja svojih uporabnikov, praviloma zaradi gospodarske nuje. To pa je bilo večkrat v nasprotju s političnimi mejami. Takih primerov je bilo na Primorskem več, npr. na Miji zaradi dostopa do Nadiže, pod Krnom, kjer katastrska občina Vrsno zaradi pašnih površin še danes sega vse do Krnskega jezera. Najizrazitejši pa je bil ta v Zadnji Trenti, kjer je greben Julijskih Alp zelo močna naravna meja (razvodnica med Jadranom in Črnim morjem!) in zato že nekdanja pomembna politična meja. Zaradi tega je nastal spor med dolinskimi in bovškimi planšarji, ki je trajal pol tisočletja, vse do propada teh planin.

2. NASTANEK DOLINSKIH PLANIN

Kolonizacija zgornje Soške doline je močno povezana s prehodom tega ozemlja v last oglejskega patriarhata. Takrat so postali vrhovi Julijskih Alp severna meja

* E. K., dipl. inž. gozd., Soško gozdno gospodarstvo, 65220 Tolmin, Brunov drevored 13, YU.

Tolminskega. To se je po mnenju nekaterih zgodilo že leta 1001, ko naj bi z darovnico cesarja Otona II. prešla v oglejsko last tudi Tolminska (Kos 1946, str. 11). Vsekakor pa se je moralo zgoditi za časa patriarha Rabengera v letih med 1063 (Kos 1946, str. 12).

Oglej je svojo posest naglo koloniziral proti severni meji. Tako naletimo na prve omembe planine Trebiščine v Trenti že leta 1328. Bila je last Ogleja (Kos 1946, str. 13). V Savski dolini pa je naselitev potekala še hitreje. Ko so naselili že vse stranske doline, so belopeški podložniki prešli tudi v visoki hrbet med Kranjsko goro in Bovcem. Takrat se je pokazala potreba po poimenovanju gora in izdelavi natančne meje. Res je Bela peč tak popis imela že leta 1452, vendar se ni ohranil (Gstirner 1938, str. 15).

Leta 1530 so belopeški podložniki prešli tudi mejo, požgali neki stan, izkročili novo zemljo pod plazovino Kmeluh in postavili nov tamar, planino Karnisslo (Gstirner 1938, str. 16).

Seveda je bovško glavarstvo temu ugovarjalo. Trdili so, da gre meja »kakor je znano, navzgor do Krokle, zaznamovane z velikim križem, vsekanim v skalo, tamkaj se stikata Trenta in Soča, navzdol do točke, imenovane Troninza rob, in od tam vse-skozi v višavah gorovja« (Gstirner 1938, str. 16).

V Beli peči pa so zahtevali zase celo planino Trento. Sklicevali so se na belopeški urbar, ki naj bi tudi določal mejo. Njihova naj bi bila celotna Zadnja Trenta z izjemo planine Zapotok. Vendar pa je bilo v taistem urbarju tudi določilo, po katerem morajo s planin Karnissle in Trente bovški podložniki, ki so imeli v lasti polovico planin, oddajati šest velikih hiebov sira. Enako je bilo določeno, kolikšen delež morajo oddajati belopeški podložniki, ki so imeli v lasti drugo polovico planin. To kaže na to, da so se o uporabi teh planin že prej dogovorili, spor je torej še starejši (Gstirner 1938, str. 17).

Ti spori so bili povod, da je bovški glavar Georg Filip von Gera septembra 1601 znova izdelal natančen mejni popis na podlagi starih označb in pričevanj. Tako je določil mejo po grebenu od Jalovca do Vršiča, nato pa nekoliko nižje pod Vršičem in Prisojnikom. Planino Trento je torej priso-

dil bovški strani, planino Sušico (kasnejšo Veliko planino), ki se razprostira severno in južno od Vršiča, in Karnisslo pa Beli peči. Zaradi terenskih ogledov, ki jih je pri tem opravil, lahko von Gero štejemo tudi za prvega zgodovinsko izpričanega alpinista v tem okolišju (Gstirner 1938, str. 18).

Ustno izročilo pravi, da je pred dobrimi dvesto leti belopeška gospoda ponudila Trentarjem planine v odkup. Vendar takratni župan tega ni sprejel, čeprav denar takrat ni bil problem. Iz tega časa se je ohranilo za ta zemljišča ime Ararsko (Pretner 1990). V tem času so Dolinci verjetno postali pravi lastniki planin.

Leta 1862 je srenja Gozd odkupila tudi planino Trento, v najemu pa so jo imeli že od leta 1833 (Dvorsky 1914, str. 23). Kot kaže Trentarjem te planine vendarle niso bile življenjskega pomena, saj so imeli več drugih planin. Kranjskogorcem pa so bile nujno potrebne, saj so na svoji strani imeli premalo sočne paše.

3. PROPAD DOLINSKIH PLANIN

Kaže, da do prve svetovne vojne ni bilo večjih sporov ali sprememb. Pač pa je Dolince močno prizadelo poveljno spreminjanje meja, saj so Primorska in z njo tudi njihove planine prešle pod Italijo. Sprva jim je italijanska oblast prehode meje le omejevala, kasneje pa popolnoma prepovedala. Zaradi pritožb je Italija dala Dolincem odškodnino za planine. Takrat so Trentarji znova negodovali, češ da odškodnina ni potrebna, saj so planine njihove. Kakorkoli že, to je bil začetek konca dela kulturne krajine, ki so ga soustvarjali trentarski, še bolj pa dolinski planšarji. Italijani so namreč te planine pogozdili s smreko, višje pa z macesnom in rušjem. Vendar pa je pogozditev slabo uspela, saj so te površine na občutljivi zgornji gozdni meji.

Po drugi vojni je s temi pogozdenimi površinami pričelo gospodariti Soško gozdno gospodarstvo Tolmin. Ko je bil po letu 1952 sprejet zakon o prepovedi paše koz, je bilo trentarsko planšarstvo močno prizadeto. Ker so predvidevali, da se bodo Trentarji posvetili živinoreji, so jim za odškodnino dali prejšnje Dolinske planine, ki so bile večinoma goveje planine (Klanjšček

1952). Seveda iz vsega tega ni bilo nič, hrami so v naslednjih desetletjih popolnoma propadli, pašniki so se začeli zaraščati. Večji del nekdanjih pašnih površin danes gozdnogospodarski načrt šteje pod gozd, del pa je nad zgornjo gozdno mejo. Nekdanja kulturna krajina je torej popolnoma razpadla, krajina se počasi, a zanesljivo vrača v svojo prvotno obliko (Kozorog 1989).

S tem pa se po eni strani celi huda rana na občutljivi zgornji drevesni meji, po drugi strani pa izginjajo še zadnji sledovi zelo zanimive planšarske dediščine. Prostor, ki je bil nekoč tako gospodarsko pomemben, da so se zanj stoletja prepirali, je zaradi spremenjenega načina življenja v nekaj desetletjih popolnoma izgubil svojo gospodarsko vrednost.

4. TIPOLOGIJA DOLINSKIH PLANIN

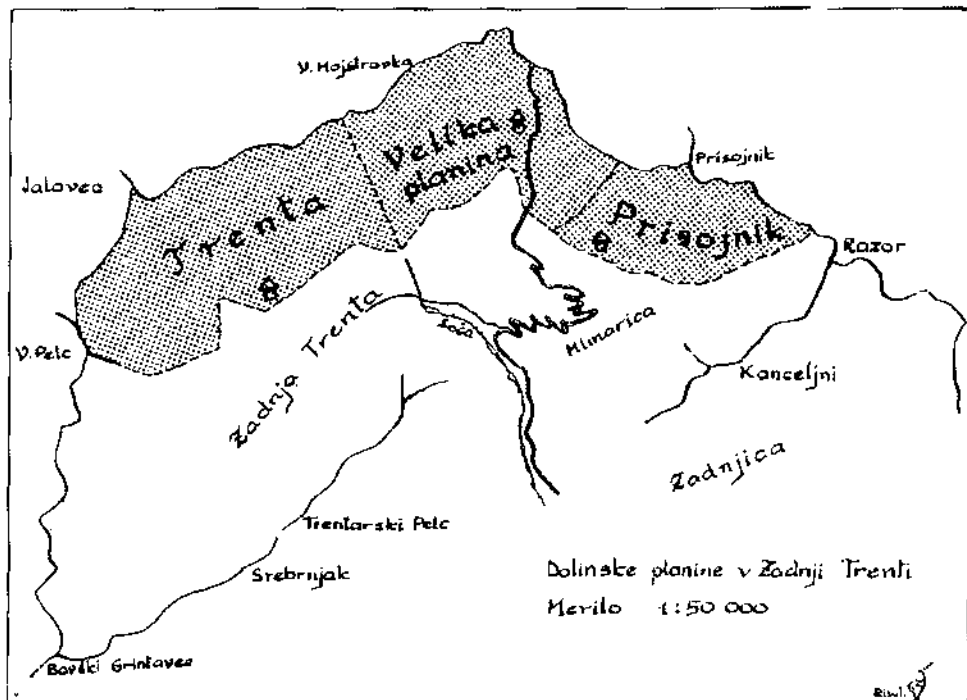
Arhitekturno izročilo Dolinskih planin je bilo posebnost v Trentarskem prostoru in se je močno ločilo od avtohtonega, tako po obliki kot po funkcionalnosti.

Trentarske planine so bile ovčje. Večino so bile grajene v dveh osnovnih

oblikah: hudrt in hrami so bili postavljeni eni nad drugimi pravokotno na teren ali pa so bili ločeni v več poslopjih. Osrednji prostor je bil tisti za predelavo mleka. Postopja so bila do strehe zidana iz kamena, vse ostalo pa je bilo iz tesa. Le ponekod se kot dodatni gradbeni material pojavlja tudi pločevina (Križner 1972, Cevc 1984).

Dolinske planine pa so bile večinoma namenjene jalovi goveji živini, zato niso bili potrebni hlevi. Za pastirje je bil postavljen skromen stan – lesena brunarica, ki je precej značilna za gorenjsko arhitekturno izročilo. Prostor je bil samo eden, velikosti 5 × 6 metrov. Grajen je bil iz obtesanih brun, v vogalih povezanih na brade. Prostor je bil brez oken, imel je le eno ali dve manjši lini. Streha je bila zgrajena na kašto. Ob vratni odprtini je bil na obeh straneh postavljen lesen tramič – podboj. Streha je bila dvokapna, krita s skodlami v dveh ali treh redih. Notranjost je bila preprosta. Tla so bila iz utrjene zemlje, v sredini pa je bilo preprosto odprto ognjišče. V zadnjem delu prostora so bila ležišča, verjetno pogradi.

Zaradi načina gradnje so planšarske zgradbe propadale veliko hitreje kot tiste

na trentarskih planinah. Pri slednjih traja ta proces od takrat, ki so bili opuščeni, pa do propada do temeljev okoli 40 let (primer Kozorog 1989, str. 82), pri dolinskih planinah pa manj kot 40 let, ostanki temeljev pa so vidni mnogo manj časa kot pri trentarskem tipu.

5. GOSPODARSKA UREJENOST

Dolinske planine so bile namenjene za dodatno pašo jalove goveje živine in za drobnico. Temu sta bila prilagojena tudi izgradnja stavb in upravljanje planin.

Pasli so od konca junija pa vse do konca septembra. V tem času se na njihove pašne površine ni smela prikazati trentarska drobnica. Približen stalež v zadnjih letih paše je bil na planini Prisojnik okoli 100 glav goveje živine in 40 glav drobnice. Na vseh treh planinah pa se je paslo prek 600 glav drobnice, največ na pobočjih Velike Dnine (Pretner 1990).

Na priloženi tabeli je prikazana približna struktura dolinskih zemljišč po Franciscejskem katastru, Trenta desni breg (l. 1823),

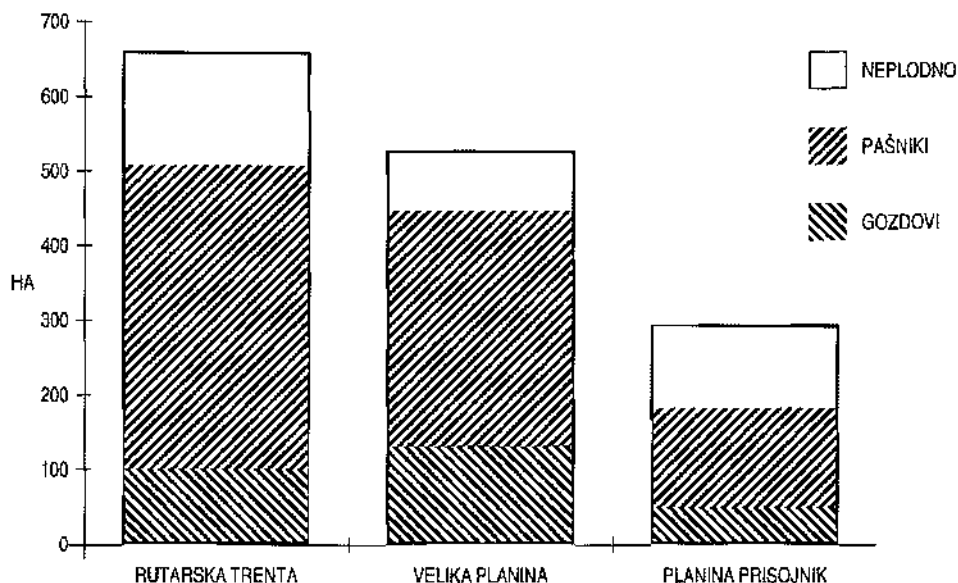
in Trenta levi breg (l. 1822). Na vseh teh planinah je bilo na razpolago okoli 850 ha pašnikov, boljših – za govejo živino pa seveda mnogo manj. Ostalo so bili nižje gozdovi, višje pa neplodne površine. V prejšnjem stoletju so na Veliki planini, še dlje v preteklosti pa tudi na planini Prisojnik, mleko tudi predelovali. Sirili so še v lesenih posodah, mleko so segrevali tako, da so na ognju segrevali kamenje in ga dajali v mleko (Pretner 1990). Zato lahko domnevamo, da so bile te planine v preteklosti urejene drugače.

6. KATALOG DOLINSKIH PLANIN Z OSNOVNIMI PODATKI

6.1. Planina Trenta

Utro planine leži na grebenski polici na višini 1381 m. Bila je last pastirjev iz Gozda in Ruta. Danes je edini vidni ostanek travnati plato na majhni jasi prav tam, kjer se ločita markirani poti proti Špički in lovski koči.

OCENJENA STRUKTURA DOLINSKIH ZEMLJIŠČ NAD ZADNJO TRENTO PO FRANCISCEJSKEM KATASTRU

Staro utro je bilo okoli 150 m višje ob poti proti Špički. Običajno so utro planine prenesli nižje zaradi potrebe po lesu, ko so posekali že ves gozd okoli planine. V tem primeru pa je bila morda vzrok tudi voda, saj na vsem pobočju ni izrazitih stalnih virov. Novo utro je imelo vodo kakih 150 m nižje v gozdu. Na planini so zadnjič pasli okoli 1918. leta, stan pa je propadel po letu 1930.

Imenoslovje:

Planina Trenta: Iz Gstirnerjevega citiranja, ki datira v leto 1530, je nedvomno razvidno, da je ime Trenta zelo staro (Gstirner 1938, str. 16). To pa ovrže dosedanje, zelo pogosto uporabljeno hipotezo, ki ime te doline povezuje s prihodom vojaških beguncev iz Trenta na južnem Tirolskem okoli leta 1580, ko se je tod pričelo fužinarstvo (Rutar 1882, str. 162). Tudi Melik meni, da se je ime planine preneslo na vse kasnejše naselje in celo dolino (Melik 1950, str. 188). Sinonim za Trento je tudi Tridente, kar pomeni trizob (Bajec, Kalan 1971). Podobna imena srečujemo tudi v drugih goratih krajih, zato ni nujno, da je ime sekundarnega izvora. Vendar je v Trenti le en zelo markanten zob, tj. špiček, ki pa je točno nad planino Trenta. Vendar pa daje

tudi celotni masiv Jalovca vtis treh vrhov (?).

Rutarska Trenta: Ime, ki je lastninskega izvora.

Fototeka:

7. maj 1902: dve fotografiji zunanosti stana (osebni album A. B. de Chesne)

8. maj 1913: več fotografij zunanosti stana (A. B. de Chesne)

3. maj 1914: fotografija zunanosti (A. B. de Chesne); 1930: dve fotografiji zapuščene planine (osebni arhiv B. Ostana)

8. julij 1990: nekdanje utro planine Trente (E. Kozorog)

9. julij 1990: staro utro planine Trente (E. Kozorog)

6.2. Planina Prisojnik

Nekdanje utro planine Prisojnik leži na terasi na južnem pobočju Prisojnika na višini 1611 m. Pod njo pade pobočje strmo v Mlinarico. Stan je bil na zelo lepem mestu na zgornji gozdni meji. Le trideset metrov nižje je še danes ohranjeno korito s pitno vodo.

Na planini Prisojnik so pasli vse do leta 1929 Kranjskogorci, dokler niso paše popolnoma prepovedali. Takrat so italijanski gozdarji stan obnovili za svoje potrebe,

Slika 1: Vhod v stan – planina Trenta (A. B. de Chesne, 1913)

bivše pašnike pa skušali pogozditi. Od vseh treh planin so le še od te vidni ostanki stana oziroma gozdarske kočice.

Imenoslovje:

Karnissla: Najstarejše znano ime, ki ga omenjajo že belopeški urbarji (Gstirner 1938), vendar danes ni več v rabi. Kaže na zvezo z besedo »krnica«. Morda se nanaša na zgornji del Mlinarice, ki je pašno področje planine Prisojnik.

Prisojnik, Prissnig, Prísank: Različne inačice za lepo slovensko ime: Prisojna planina, planina Prisojnik. Njegov izvor sega v 16. stoletje, ko so na planini začeli pasti dolinski pastirji »z osojne strani« – torej je bila planina za njih izrazito prisojna. Melik meni, da so področja gospodarskega pomena običajno poimenovali celo prej kot vrhove. Zato je zelo verjetno, da se je ime s planine Prisojnik preneslo tudi na našo znano goro Prisojnik nad planino, ki sama po sebi ni nič bolj prisojna kot druge naše gore. V novejšem času se pojavlja tudi ime Planina pod Prisojnikom (Trenta, Geodetski zavod 1990), kar pa je potemtakem nepravilno. Podobno je bil verjetno poimenovan

tudi Jalovec, saj se je na njegovih južnih pobočjih na planini Trenta pasla jalova živina.

Kranjska planina: Ime mlajšega izvora, ki je lastninsko, nastalo pa je na trentarski strani.

Menim, da je ime Prisojnik najbolj pravilno in tudi dovolj ustaljeno, zato ga uporabljam tudi v pričujočem spisu.

Fototeka:

22. maj 1912: dve fotografiji zunanosti in ena notranjosti hrama (osebni album A. B. de Chesne)

16. okt. 1965: zunanost obnovljenih hramov – za potrebe italijanskih gozdarjev (T. Wraber)

21. junij 1989: ostanki planinskega stana (E. Kozorog)

6.3. Velika planina

Velika planina je zajemala pašne površine v glacialni krnici pod prelazom Vršič, njeni lastniki Podkorenci pa so pasli tudi onstran prelaza. Stan je ležal na levi strani krnice na višini 1495 m. Danes je zelo težko prepoznati mesto, kjer je stal, saj ga je plaz

Slika 2: Notranjost stana – planina Prisojnik (A. B. de Chesne, 1912)

podrl že konec prejšnjega stoletja (Pretner 1990). Kasneje so pastirji spali kar v Zakotnikovi gozdarski koči. Zadnja leta paše so tja hodili tudi pastirji s planine Prisojnik (Dvorsky 1914, str. 61).

Imenoslovje:

Planina Sušica, pl. pod Sušico, Alben Susitz: Najstarejše ime, ki je lahko povezano s Suhim vrhom nad njo. Planina sama ima namreč, vsaj spomladi, dovolj vode in ni prav nič suha.

Korenška planina (Dvorsky, 1914): Lastninsko ime!

Velika planina: To je najbolj razširjeno ime, ki opredeljuje precej veliko pašno področje na obeh straneh prelaza Vršič, levo in desno sega vse do planine Trente oziroma Prisojne planine.

Fototeka:

Staro fotografsko gradivo ni poznano!

3. junij 1990: komaj vidni sledovi utra Velike planine (E. Kozorog)

7. DOLINSKE PLANINE DANES

Danes, skoraj stoletje zatem, ko so bile planine opuščene, so le še dobremu opazovalcu vidni sledovi planšarske dediščine. Le planina Prisojnik ima ohranjene temelje gozdarske koče. Tudi površine se zaraščajo, gozdna meja se počasi viša. To so torej površine, kjer se danes vendarle nekaj dogaja: površine prehajajo iz ene stroke v drugo, krepijo se čisto druge funkcije kot nekoč. Gotovo pa je nekaj: čas večje gospodarske koristi od tega prostora je za dolgo minil. Poraja pa se vprašanje, kako lahko preteklost vpliva na urejanje tega prostora danes.

Prispevek ima seveda namen prikazati tudi dediščinsko-varstveno, raziskovalno in turistično vlogo, ki jo ima ta prostor poleg varovalne. Te so v Triglavskem parku še zlasti pomembne. Če naj bi gozdar tukaj sploh kaj počel, potem naj bi krepil te negospodarske funkcije. V prvi fazi so ta dela vezana na ureditev parkovne infrastrukture, kot so ureditev poučnih napisov, pravilno usmerjanje obiskovalcev in celo

Slika 3: Gozdarska koča na planini Prisojnik (T. Wraber, 1965)

strokovno vodenje (tudi po bližnjih gozdnih rezervatih, ogled zgornje gozdne meje ipd.).

Tem za raziskavo v tem prostoru gotovo ne manjka. Za gozdarsko stroko je v prvi vrsti zanimiv razvoj gozdne meje po opustitvi planin ter raziskava o tem, koliko je vplivalo v preteklosti pašništvo na znižanje zgornje gozdne meje.

Stroka pa bo v bodoče seveda morala poiskati način, kako bo v tem in podobnih mejnih prostorih z drugimi strokami prevzela dejavnosti in seveda tudi sredstva, ki so ali bodo namenjena za urejanje tega prostora. Ali pa racionalizirati svojo dejavnost na lesnoproizvodno funkcijo v prostoru.

POVZETEK

Dolinske planine so del propadle kulturne krajine, ki ji je planšarstvo dajalo močan pečat polnih petsto let. Planine so tipičen primer zemljišč, ki so jih uporabljali lastniki iz Zgornjesavske doline preko razvodnice v Zadnji Trenti. Zato so bile torišče večstoletnega spora med Trentarji in Dolinci.

Dolinske planine so ena najstarejših sezonskih naselbin v Trenti, zato so vplivale tudi na kasnejšo poimenovanje v dolini. Lahko domnevamo, da je celotna dolina prevzela ime po planini Trenta, goro nad Prisojno planino pa so poimenovali po tej planini.

Tip teh planin in njihova gospodarska urejenost sta bila tipično gorenjska in sta se zato bistveno razlikovala od avtohtonih Trentarskih.

Primarni vzrok propada dolinskih planin je bila predvsem sprememba političnih meja. Zaradi tega so propadle že v začetku tega stoletja. Danes je ohranjene zelo malo kulturne dediščine teh planin. Površine pa so vse bolj pomembne zaradi drugih, negospodarskih funkcij, kot so varovalna, dediščinsko-varstvena, raziskovalna in turistična.

LOWLAND PASTURES ABOVE ZADNJA TRENTA (THE REAR TRENTA VALLEY)

Summary

Lowland pastures represent a part of the declined cultural landscape which was greatly characterized by Alpine dairy-farming for as long as five hundred years. Alpine pastures are a typical

example of the land which was exploited by the owners from the Upper Sava Valley over the divide in the Upper Trenta. Consequently, it represent the object of the conflict between the Trenta people and lowland people for many centuries.

Lowland pastures represent some of the oldest seasonal settlements in the Trenta so they had influence on the later selecting of names in the valley. It can well be assumed that the whole valley got the name after the pasture called Trenta and a mountain above the Prisojna pasture after this pasture.

The type and economic organization of these pastures were typical Upper Carniolian and so greatly different from the autochthonous Trenta character.

The primary reason for the decline of lowland pastures lay primarily in the change of political frontiers which occurred as early as at the beginning of this century. Very little of the cultural heritage has been preserved. The area has gained in importance due to other noneconomic reasons as the protective, heritage-protective, research and touristic function.

LITERATURA

1. Bajec, A., Kalan, P.: Italijansko-slovenski slovar, DZS, Ljubljana, 1971.
2. Cevc, T.: Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem, DZS, Ljubljana, 1984.
3. Dvorsky, V.: Studie ku geografii slovanskych sidel, I. Trenta, Praha, 1914.
4. Gstimer, A.: Ime Triglava in njegova zgodovina, Pet stoletij Triglava, Založba Obzorja Maribor, 1938.
5. Klanjšček, V.: Dokumentacija za razjasnitev kozjega vprašanja, osebni arhiv, Tolmin, 1952.
6. Kos, M.: Urbarji Slovenskega Primorja, I. zvezek, Ljubljana 1946.
7. Kozorog, E.: Analiza spremembe kulturne krajine v Trenti, diplomatska naloga, BTF, Ljubljana, 1989.
8. Križner, N.: Planinsko naselje v porečju Zgornje Soče, Goriški letnik, Nova Gorica, 1974.
9. Meilik, A.: Planine v Julijskih Alpah, SAZU, Ljubljana, 1959.
10. Rutar, S.: Zgodovina Tolminskega, Gorica, 1882.
11. Pretner, A.: Ustni vir, Trenta, h. š. 66, 3. junij 1990.
12. Tuma, H.: Naše planine, Jadranski almanah, 1924.
13. * Franciscejski kataster, Trenta levi in desni breg, Arhiv Slovenije, Ljubljana, 1822, 1823.